

Міністерство освіти і науки України

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

 В.А. Дубінський

31 серпня 2021 року

НАСКРІЗНА ПРОГРАМА ПРАКТИКИ

підготовки здобувачів вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
спеціальності
галузі знань
мова навчання

другого (магістерського) рівня
Історія
032 Історія та археологія
03 Гуманітарні науки
українська

денної форми навчання
історичний факультет

2021 рік

Розробники програми:

О.А. Юга – старший викладач кафедри всесвітньої історії, кандидат історичних наук, факультетський керівник практик

О.М. Завальнюк – професор кафедри історії України, доктор історичних наук, професор

Ю. А. Хоптяр – доцент кафедри археології, спеціальних історичних та правознавчих дисциплін, кандидат історичних наук, доцент

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри історії України

Протокол № 11 від 27 серпня 2021 р.

Завідувач кафедри історії України

А.Г. Філінюк

Обговорено та схвалено радою з науково-методичної

роботи і забезпечення якості вищої освіти історичного факультету

Протокол № 11 від 27 серпня 2021 р.

Голова ради з науково-методичної

роботи і забезпечення якості вищої освіти

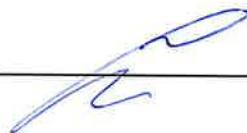
історичного факультету

В.С. Степанков

Погоджено

Гарант освітньої програми

О.Б. Комарніцький

ВСТУП

Практика здобувачів вищої освіти є невід'ємною частиною процесу підготовки фахівців з історії у закладі вищої освіти.

Наскрізна програма практики спеціальності – основний навчально-методичний документ практики, що визначає мету, види, форми, зміст і послідовність проведення практик, підбиття їх підсумків, визначає конкретні рекомендації щодо видів, форм і методів контролю якості досягнення здобувачами вищої освіти запланованих результатів навчання (сформованості рівня знань, умінь, практичних навичок) під час проходження кожного виду практики, вимоги до баз практики, регламентує діяльність здобувачів вищої освіти та керівників практики.

Наскрізна програма укладена відповідно до таких документів:

1. Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (нова редакція) (затверджене вченою радою університету 31. 08. 2021 р., за № 111-ОД).

2. Освітньо-професійна програма та навчальний план підготовки магістра галузі знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою Історія (денна форма).

3. Положення про проведення практики студентів у вищих навчальних закладах України (наказ Міністерства освіти України № 93 від 08.04.1993 р.). (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міносвіти № 351 (0351281- 94) від 20.12. 1994 р.)

4. Інструкція № 111 з охорони праці та безпеки життєдіяльності для здобувачі вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, які направляються для проходження практики (13.01. 2021 р. № 6-ОД).

Наскрізна програма забезпечує єдиний комплексний підхід до організації практичної підготовки, системність, безперервність та послідовність проведення при одержанні необхідного переліку компетентностей відповідно до ОС Магістр.

Метою практичної складової освітнього процесу є оволодіння здобувачами вищої освіти сучасними методами, формами організації та необхідним інструментарієм в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних у закладі вищої освіти знань, професійних компетентностей для прийняття самостійних рішень під час конкретної діяльності в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Навчальний план підготовки здобувачів вищої освіти ОС Магістр спеціальності 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою Історія (денна форма) передбачає такі види практик:

1. Виробнича науково-дослідна практика в архіві
2. Виробнича педагогічна асистентська практика

СТРУКТУРА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Види практик

№ п/п	Шифр за навч. планом	Курс	Сем	Назва практики	Кількість кредитів/годин	Тривалість	Підсумковий контроль
1.	ООК 16.01	1	2	Виробнича науково-дослідна практика в архіві	3/90	2 тижні	д. залік
2.	ООК 16.02	2	3	Виробнича педагогічна асистентська практика	3/90	2 тижні	д. залік

Терміни проведення практик визначені в навчальних планах:

– виробнича науково-дослідна практика в архіві для здобувачів вищої освіти історичного факультету ОС «Магістр» спеціальності 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою Історія денної форми навчання проводиться у 2 семестрі тривалістю 2 тижні, на неї виділено 3 кредити ЄКТС, що становить 90 годин;

– виробнича педагогічна асистентська практика для здобувачів вищої освіти історичного факультету ОС «Магістр» спеціальності 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою Історія денної форми навчання проводиться у 3 семестрі тривалістю 2 тижні, на неї виділено 3 кредити ЄКТС, що становить 90 годин.

БАЗИ ПРАКТИК

Визначення баз для проходження здобувачами вищої освіти виробничих практик здійснюється відповідно до «Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (нова редакція)», затвердженого Вченою радою університету 31. 08. 2021 р., за № 111-ОД, де чітко визначаються основні вимоги до баз практики.

Перелік баз практики визначають і формують випускові кафедри на основі аналізу можливостей установ та організацій, щодо їхньої спроможності до виконання програми практики. З базами практики укладаються відповідні договори на її проведення. Також здобувачі вищої освіти можуть самостійно, за погодженням із відповідною кафедрою, обирати місце проходження виробничої практики і пропонувати її для укладання відповідного договору.

Відповідно, базами для проходження здобувачами вищої освіти історичного факультету ОС «Магістр» спеціальності 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою Історія денної форми навчання виробничих практик є:

– базами для проходження науково-дослідної практики в архіві є архівні установи Хмельницької області, де магістранти опановують методичні навички роботи з архівними документами, вчаться виконувати археографічний опис документів та мають можливість працювати в структурних підрозділах архіву: відділі зберігання, обліку та фізичного перебування документів НАФ;

відділі науково-довідкового апарату, відділі використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків, відділів формування НАФ та діловодства. Під час проведення практики магістранти мають дотримуватися прийнятих в архівних установах правил охорони праці і протипожежної безпеки з обов'язковим проходженням ними відповідних інструктажів.

У зв'язку з певними обмеженнями, пов'язаними з воєнним станом, а також у випадку карантину, для тих магістрантів, які не зможуть проходити практику офлайн, передбачається проведення практики в онлайн форматі.

– Базою для проходження здобувачами вищої освіти виробничої педагогічної асистентської практики можуть бути заклади вищої освіти III-IV рівнів акредитації, кафедри історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

1. МЕТА ПРАКТИКИ ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1. Виробнича науково-дослідна практика в архіві (2 семестр, 2 тижні) – галузь знань 03 Гуманітарні науки спеціальність 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою Історія

Метою практики є формування у здобувачів вищої освіти навичок професійної діяльності спеціаліста-історика, ознайомлення зі специфікою діяльності архівних установ, особливостями формування, зберігання та використання архівних документів, основними правилами роботи в архівних установах, специфікою роботи з архівними й опублікованими історичними документами та набуття досвіду підготовки різного роду науково-дослідних проєктів.

За результатами проходження практики здобувачі вищої освіти мають набути таких компетентностей:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в галузі історії та археології.

Загальні компетентності:

Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

Здатність працювати автономно.

Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

Проводити наукові дослідження на засадах академічної доброчесності.

Фахові компетентності:

Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з

визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.

Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.

Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.

Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.

Програмні результати навчання:

Здійснювати рецензування, коментування, анотації наукових, науково-популярних, освітніх та публіцистичних текстів, які стосуються питань історії та археології.

Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.

Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проектів.

Розширювати актуалізовану джерельну базу за рахунок введення до наукового обігу архівних джерел, опрацювання фондів музеїв, участі у наукових й археологічних експедиціях тощо.

1.2. Виробнича педагогічна асистентська практика (3 семестр, 2 тижні) – галузь знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою Історія (денна форма).

Основна мета виробничої педагогічної асистентської практики – сприяти закріпленню та поглибленню теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти в процесі вивчення блоку теоретичних дисциплін, набуття та відпрацювання фахових компетентностей, необхідних для подальшої професійної самореалізації; ознайомлення здобувачів вищої освіти безпосередньо під час освітнього процесу з основними формами, принципами і методами викладання фахових дисциплін; виховання у них творчого, дослідницького підходу до педагогічної, наукової й виховної діяльності; формування потреб у самоосвіті, самовихованні та підвищенні своєї кваліфікації.

За результатами проходження практики здобувачі вищої освіти мають набути таких компетентностей:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в галузі історії та археології.

Загальні компетентності

- здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу;

- здатність працювати автономно;
- здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;
- здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт;
- здатність приймати обґрунтовані рішення;
- здатність застосовувати психолого-педагогічні знання в професійній діяльності.

Фахові компетентності

- Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах фахової передвищої та вищої освіти, наукових установах.
- Усвідомлення принципів академічної доброчесності та норм професійної етики.

Програмні результати навчання:

Здійснювати викладацьку діяльність у закладах вищої освіти на основі сучасних освітніх технологій, а також принципів і практик європейських країн.

2. ЗМІСТ І ЗАВДАННЯ ПРАКТИК

Зміст і завдання всіх практик визначаються на основі даної наскрізної програми і робочих програм практик. Робочі програми практик складаються керівниками практик, затверджуються кафедрою, відповідальною за проведення практики, науково-методичною радою історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

2.1. Виробнича науково-дослідна практика в архіві (2 семестр, 2 тижні) – галузь знань 03 Гуманітарні науки спеціальність 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою Історія.

Основними завданнями практики є:

- формування професійних умінь історика-дослідника;
- застосування та поглиблення теоретичних знань з дисциплін “Основи наукових досліджень”, “Архівознавство” та інших освітніх компонентів професійної підготовки;
- практичне ознайомлення з організацією архівних установ в Україні, напрямками та формами їх роботи щодо комплектування, обробки, систематизації, обліку, зберігання та використання архівних документів;
- набуття вміння виявляти необхідні джерела й критично аналізувати їх зміст, класифікувати за родами та видами, встановлювати рівень достовірності віднайденної інформації;
- оволодіння навичками раціонального пошуку, відбору, аналітичної і синтетичної критики архівних документів і матеріалів, методикою їх використання у науково-дослідній, навчально-виховній та іншій роботі за професійною спрямованістю;

- опанування основними принципами методологічних засад проведення наукового дослідження;
- практичне ознайомлення зі змістом, формами та методами роботи з джерельним матеріалом;
- розвиток умінь та навичок організації та проведення науково-дослідної роботи;
- формування вміння логічно й аргументовано викладати свої думки на основі джерельного матеріалу;
- вміння оформляти посилання на архівний документ;
- вміння володіти картково-бібліографічною системою опрацювання джерел й літератури;
- формування творчого дослідницького підходу до професійної діяльності.

Досягнення поставленої мети і завдань практики передбачає оволодіння здобувачами вищої освіти відповідними методиками, практичне ознайомлення з формами їх застосування, що становлять зміст діяльності здобувача вищої освіти-практиканта як дослідника-професіонала.

Під час проходження практики здобувачі вищої освіти повинні виконати такі види робіт:

- ознайомлення з історією, організацією, виробничою структурою, плануванням діяльності архівної установи під час оглядових екскурсій і бесід, організованих співробітниками відповідних установ;
- виконання науково-дослідних проєктів з використанням матеріалів фондів архівних та бібліотечних установ (написання статті, підготовка виступу на конференції тощо);
- виконання індивідуальної роботи: заповнення бланку замовлення на видачу архівних документів та аркушу користування архівними документами, оформлення архівної довідки, археографічне опрацювання документу;
- робота з картково-бібліографічною системою опрацювання джерел й літератури;
- оформлення щоденника проходження практики, де фіксуються види і назви виконаних на кожному занятті практичних робіт, подається коротка характеристика їх змісту.

2.2. Виробнича педагогічна асистентська практика (3 семестр, 2 тижні) – галузь знань 03 «Гуманітарні науки» спеціальності 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою Історія (денна форма).

Зміст виробничої педагогічної асистентської практики визначається “Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України” від 8 квітня 1993 р. за № 93 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міносвіти № 351 (0351281-94) від 20. 12. 1994 р.), “Положенням про проведення практики здобувачів вищої освіти Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (нова редакція)” від 31. 08. 2021 р. за № 111-ОД та відповідною наскрізною програмою практики.

Основними напрямками педагогічної практичної діяльності здобувачів вищої освіти є:

1. Ознайомлення із специфікою роботи та освітніми стандартами ЗВО.

2. Навчально-методична робота:

- ознайомлення з плануванням та організацією навчальних занять на історичному факультеті;
- вивчення навчально-організаційного та методичного досвіду й системи навчальної роботи кафедри, викладача-методиста;
- спостереження та аналіз різних форм навчання у ЗВО;
- самооцінка проведеної навчальної роботи, участь у самоаналізі та оцінюванні її викладачем;
- оволодіння методикою організації та контролю роботи здобувачів вищої освіти;
- опанування системою засобів і методів організації та контролю самостійної роботи здобувачів вищої освіти;
- проведення навчальних занять і позааудиторних заходів.

3. Науково-дослідна робота:

- ознайомлення з планом науково-дослідної роботи кафедри;
- участь у роботі наукового семінару, засіданні кафедри;
- підготовка й проведення студентських наукових конференцій;
- розробка доповідей на засіданні наукових гуртків, проблемних груп;
- консультація здобувачів вищої освіти у підготовці доповідей, рефератів, тез тощо.

4. Виховна робота:

- ознайомлення з організацією та системою виховної роботи факультету, кафедри, академнаставника групи;
- проведення виховної роботи з академгрупою.

Завдання практики:

- застосування та поглиблення теоретичних знань, отриманих у процесі навчання у ЗВО із дисциплін історичного та соціально-політичного циклу;
- формування професійно-педагогічних умінь викладача історичних і соціально-політичних наук, навичок читати лекції та проводити семінарські, практичні заняття з використанням сучасних методів і прийомів навчально-пізнавальної діяльності;
- розвиток уміння розробляти навчальні завдання та планувати організацію індивідуальної й самостійної роботи здобувачів освіти;
- оволодіння методами і формами педагогічної діагностики, прогнозування та планування освітнього процесу;
- вироблення навичок виховної роботи;
- практичне ознайомлення зі структурою та науково-дослідницькою роботою кафедри.

3. ВИДИ, ФОРМИ І МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Контроль за роботою здобувачів вищої освіти під час проходження виробничих практик здійснюють декан історичного факультету, завідувачі кафедр, факультетський керівник практик, керівники практики від кафедр, керівники практики від баз практики, методист/провідний фахівець навчального відділу з організації практики на факультеті.

Види, форми і методи поточного контролю визначаються робочими програмами практик.

4. ВИМОГИ ДО ЗВІТНЬОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Основними видами звітної документації є письмовий звіт здобувача вищої освіти-практиканта про проходження практики та щоденник практики. Інші види звітної документації визначаються робочими програмами практик.

Підсумки практики підводяться в процесі захисту письмового звіту з практики перед комісією, створеною на факультеті. Форма підсумкового контролю – диференційований залік.

5. ПІДБИТТЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Форми звітності, контролю та критерії оцінювання діяльності здобувачів вищої освіти-практикантів визначають робочі програми практик відповідно до їх виду. Оцінювання відбувається у відповідності з кредитно-модульним оцінюванням якості знань здобувачів вищої освіти.

Після закінчення терміну практики здобувачі вищої освіти звітують про виконання програми практики. Форма звітності здобувача вищої освіти про проходження практики – письмовий звіт.

Звіт оформляють відповідно до вимог, визначених програмою практики.

Письмовий звіт разом з іншими документами, що передбачені робочою програмою практики, подають на рецензування керівнику практики від кафедри. Після доопрацювання та остаточного погодження з керівником практики від кафедри звіт у друкованому вигляді подають на захист.

Звіт підписує здобувач вищої освіти, підписує та оцінює безпосередній керівник від бази практики, члени комісії з захисту звітних матеріалів про проходження практики.

Оцінка висловлюється членами комісії з урахуванням:

- виконання здобувачем вищої освіти-практикантом програми практики;
- дотримання вимог до оформлення звітної документації;
- ступеня сформованості професійних умінь і навичок;
- рівня теоретичного осмислення здобувачами вищої освіти своєї практичної діяльності;
- рівня професійної спрямованості та соціальної активності майбутніх

фахівців;

- рівня активності та мобільності у процесі виконання завдань практикантом, здатності до професійного саморозвитку;
- здібностей до самоаналізу, об'єктивної самооцінки всіх видів професійної діяльності, рівня компетентності;
- дисциплінованості та відповідальності, правильності та грамотності оформлення звітних матеріалів практики;
- характеристики на здобувача вищої освіти-практиканта з місця проходження практики.

Звітні матеріали практики здобувачів вищої освіти (щоденник, звіт, характеристика, відгуки тощо) зберігаються на кафедрах упродовж трьох років.

Звіт практики здобувачі вищої освіти захищають перед комісією, призначеною завідувачем кафедри, факультетським керівником практики. До складу комісії (не менше трьох осіб) входять керівники практики від кафедр та (за можливості) керівники практики від бази практики, а також викладачі дисциплін фахової підготовки.

Комісія оцінює результати практики здобувачів вищої освіти в терміни, встановлені відповідним наказом про проведення практики здобувачів вищої освіти.

Підбиття результатів практики відбувається відповідно до принципів та критеріїв, передбачених робочою програмою практики.

Місце, час і форму приймання заліку з практики визначає деканат факультету і доводить до відома здобувачів вищої освіти та керівників практик.

У здобувачів вищої освіти заочної форми навчання комісія може приймати залік із практики в період сесії, що відбувається після практики.

Здобувачеві вищої освіти-практиканту, що не виконав програму практики з поважних причин (підтверджених документально), може бути надано право на повторне проходження практики у вільний від навчання час (без відриву від навчальних занять в університеті або під час канікул). Терміни повторного проходження практики визначаються Комісією. Результати повторного складання заліку з практики вносяться до картки ліквідації академічної заборгованості здобувача. Здобувач вищої освіти, що не виконав програму практики без поважних причин і отримав незадовільний відгук з бази практики або незадовільну оцінку при складанні заліку, відраховується з закладу вищої освіти за невиконання навчального плану.

Оцінку за практику вносять до відомості обліку успішності здобувача вищої освіти, залікової книжки/індивідуального навчального плану здобувача вищої освіти.

Підсумки кожної практики обговорюються на засіданнях випускових кафедр та Вченої ради історичного факультету.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених: колективна монографія [за заг. ред. Н. Сорокіної, А. Артюхова, І. Дегтярьової]. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Архівознавство: Підручник для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів України / За заг. Ред. Я. С. Калакури та І. Б. Матяш. Київ, 2002. 356 с.
3. Видання Державного архіву Хмельницької області. Анотований реєстр фондів Державного архіву Хмельницької області. Дорадянський період / Авт.-упор. В. Ю. Алексеєва-Вітте // Праці Державного архіву України. Т. XXIII. Одеса, 2018. 296 с.
4. Горохівський П. І. Методика викладання історичних дисциплін у вищій школі : курс лекцій: навч. посіб. для магістр. денної та заочної форми навчання. Умань : ПП Жовтий О., 2012. 256 с.
5. Джеджула О. М. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник / Вінниця: ВНАУ, 2021. 208 с. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/27268.pdf>
6. Дистанційні технології в освіті: збірник науково-методичних рекомендації щодо організації виховання, навчання та розвитку учасників освітнього процесу під час карантину / під ред. Ю. О. Бурцевої, Д. В. Малеева. Краматорськ: Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2020. 95 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1BXsd-Uv8HzSGf2BnYfl_ttd9iy2YGXgi/view
7. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
8. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення порядку та строків зберігання деяких категорій документів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-17#Text>
9. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
10. Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3814-12#Text>
11. Маринченко Г. М. Методика викладання історії у закладі вищої освіти: навч. метод. посіб. Київ Олді+: 2021, 292 с.
12. Положення про проведення практики здобувачів вищої освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

- (нова редакція). Кам'янець-Подільський, 2021. URL: https://drive.google.com/file/d/0B_EBvdN4dQSI5dVIV04waWZvbW5xVnM2Mmd5Y1FLdi1rUC0w/view?resourcekey=0-tYSPd5dBX2-ZMCs1ShozJA
13. Правила роботи архівних установ України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0584-13>.
  14. Прищак, М. Д. Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій / М. Д. Прищак, О. Б. Залюбівська. Вінниця : ВНТУ, 2019. 150 с. URL: <https://iq.vntu.edu.ua/repository/getfile.php/831.pdf>
  15. Технології дистанційного професійного навчання. Методичний посібник / [О. В. Базелюк, О. М. Спірін, Л. М. Петренко, А. А. Каленський та ін.]. Житомир: «Полісся», 2018. 160 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/713159/1/Посібник_Технології%20дистанційного%20проф.навч..pdf
  16. Хоптяр Ю. А. Наукова інформація в архівній справі: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. 144 с.
  17. Яковенко Г. Г. Методика навчання історії: навч.-метод. посіб. Харків: Вид-во ХНАДУ, 2017. 324 с.